

Qardaşlıq mücəssəməsi

"Dost dostla tən gərəkdir, tən olmasa gən gərəkdir". Səi gedər daş qalar, "El gedər, qardaş qalar"- deyilən çox qədim atalar sözü, el deyimləri var. Bəli, bu sözlər boş yerə deyilməmişdir. Tarixən, Azərbaycan türkləri ilə Osmanlı (indi isə Türkiyə) türkləri arasında dostluq, qardaşlıq əlaqələri qırmaz tellərlə bağlı olmuşdur. Tarixin ən çətin dövrlərində bu iki, əslində isə, bir xalq, qardaş olaraq bir-birinin arxasında durmuş, dəstəkləmişlər...

Son yüz ildə bu qardaşlığın tarixini bəzi məqamlarına nəzər saldıqda dediklərimə şahid olursan.

Birinci dünya müharibəsində qəhrəman, fədakar Osmanlı ordusu təkbəsinə vahid bir cəbhədə yer alıb, dünyanın nəhəng dövlətləri ilə savaşa etdiyi bir zamanda həm Osmanlı dövlətinə, həm də Azərbaycana düşmən kəsilmiş nankor, şəhərsiz ermənilər də türklərə qarşı savaşa qaraçaq, həm Osmanlıda, həm də Azərbaycanda, onun müxtəlif bölgələrində - İrəvan, Zəngəzur, Göyçə, Qarabağ, Şamaxı, Quba, Bakı və digər bölgələrdə dinc, silahsız Azərbaycan türklərinə qarşı qırğınlar, talanlar, soyqırımları həyata keçirirdilər. Azərbaycan türkləri o zaman kömək-siz, çarəsiz bir vəziyyətdə Osmanlı dövlətinə müraciət edərkən, xilas yolunu qardaş köməyində gördü. Məhz, bu məqsədlə Nağı Şeyxzamanlının rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti İstanbulda Osmanlı Sultani, habelə Şah Nəziri Tələt paşa, hərbi nazir Ənvər paşa ilə görüşərək, Azərbaycan xalqına hərbi yardım göstərilməsinə razılıq aldı.

1918-ci il mayın 25-də Azərbaycana gələn Türkiyə hərbiçiləri qrupuna Ənvər Paşanın ögey qardaşı Nuru Paşa rəhbərlik edirdi. O, vəziyyəti dərindən öyrəndikdən sonra hərbi qüvvənin Azərbaycana gəlməsinə nail oldu.

Sonralar, Azərbaycan hökuməti və xalq tərəfindən hərtərəfli dəstəklənən Qafqaz İslam ordusunun Türk və Azərbaycan hərbi qüvvələrinin Gəncə ermənilərinin tərkisilə Şamaxıya Qaramayem, Kürdəmir, Şamaxı, Binəqədi döyüşlərində və s. vuruşmalarında hərbi tapşırıqların icrasında misilsiz sücaət və fədakarlıq göstərirdilər, bəlvəlik-dəğən qüvvələrinə ağır zərblər endirərək, onları bütün cəbhə boyu geri çəkilməyə məcbur etdilər.

Təbii ki, Qafqaz İslam ordusunun zəfər yürüşünün zirvəsi isə 1918-ci il sentyabrın 15-də Bakının, sonralar isə Qarabağın erməni-dəğən qüvvələrindən azad etməsi oldu. Bəli, bu, Qaf-

qaz İslam ordusu Azərbaycan xalqına qarşı qatı cəllad Stepan Şaumyanın başçılıq etdiyi daşnak-bölvəvik rejimini həyata keçirdiyi soyqırımların dayandırılmasında və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tarixində mühüm rol oynayaraq, qarşı şəhərlərini yazmışdır. Bu, qardaşlıq dəstəyi deyilməyirmi?

1921-ci ildə Türkiyə ilə Rusiya arasında imzalanan Qars müqaviləsinə əsasən, Türkiyənin Naxçıvan üzərində Azərbaycanın suverenliyi məsələsindəki inadkarlığı Azərbaycanla Türkiyə arasında dəhşət açılmasına imkan yaradırdı.

Başlanğıcda Naxçıvan Muxtar Respublikası yaradılarkən, Naxçıvan il Türkiyə arasında ümumi sərhəd yox idi. Bu, Mustafa Kamal Atatürk ilə İran şahı Rza Pəhləvi arasında Türkiyə ərazisinin Naxçıvana doğru uzadılaraq dəyişdirilməsi üçün ərazi dəyişikliyi barədə əldə olunan razılıqdan sonra mümkün olmuşdur. Nəticədə isə Türkiyə ilə Azərbaycan arasında 11 kilometrlik sərhəd xəttinin yaradılmasına səbəb olmuşdur. Sonralar, bu sərhəddəki "Ümid" körpüsü 1990-cı illərdən başlayaraq, blokadada olan Naxçıvanın xilasına xidmət etməyə başlamışdır.

1921-ci ildə Türkiyə Respublikasının başçısı Mustafa Kamal Atatürk Türkiyənin ağır iqtisadi-sosial durumunu nəzərə alaraq, Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının rəhbəri Nəriman Nərimanova məktub göndərərək, qardaş ölkədən borca yardım istədi. 1921-ci il martın 23-də Azərbaycan hökuməti tərəfindən könüllü şəkildə, Azərbaycan xalqının hədiyyəsi kimi

Türkiyəyə 500 kq qızıl (bunun 200 kq dövlət büdcəsinə, qalanı isə silah-sursat üçün istifadə olunmuşdur), 30 sistem neft, 2 sistem benzin, 8 sistem yağ, 1922-ci ildə isə Batum yolu ilə 9000 tondan çox kərasin və 350 ton benzin yurtdan edildi.

N.Nərimanov Mustafa Kamal Atatürkü yazdığı cavab məktubunda Türk xalqının qəzanı ilə uğurlarına görə təbrik edərək, Azərbaycan tərəfindən edilən yardımlarla bağlı bunları söyləmişdir: "Paşam, bizdə qardaş qardaşa borc verəz. Qardaş hər zaman qardaşının əlinə tutur. Biz qardaşlıq, hər zaman əlinizdən tutacağıq və tutmağda davam edəcəyik". Bəli, bu, tarixdə qardaşlıq bariz nümunəsi kimi çox yüksək dəyərlənirdi.

Stalinin rəhbərlik etdiyi dövrlərdə və ondan sonrakı rejim zamanı Moskva tərəfindən Türkiyə ilə Azərbaycan arasında möhkəm sədd çəkilməsinə baxmayaraq, bu iki qardaş bir-birinə üz çevirmədi, münasibətlərdən dönmədi. Ədəbi, mədəni və s. əlaqələr daimi inkişaf etdirildi.

Nəhayət, 1991-ci ildə Azərbaycan ikinci dəfə öz müstəqilliyini elan etdikdən dərhal sonra respublikamızın müstəqilliyini tanıyan ilk ölkə, gözənil-yi kimi, qardaş Türkiyə oldu. Qardaş ölkə ilk müstəqil kövrək addımlarını atan Azərbaycana siyasi-diplomatik, iqtisadi-sosial, hərbi yardım və s. göstərdi.10 il müddətində Türkiyə Qızı Ayl Cəmiyyəti tərəfindən Bərdə, Ağcabədi rayonunda məcburi köçkünlər üçün salınan qadın şəhərciklərində məskunlaş-

mış köçkünlərə bu müddətdə hərtərəfli yardım göstərildi. Qardaş ölkə təkca sözdə yox, əməldə də özünü göstərdi. Bu, bütün səhələri əhatə etdi.

Lakin, bu əlaqələr Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Türkiyədə hökumət və dövlət başçısı kimi fəaliyyəti dövründə daha da yüksək xəttə inkişaf etdirilmişdir. Məsuliyyətlə demək olar ki, ona qədər bu əlaqələr indiki qədər yüksək səviyyədə olmamışdır. O, hər zaman Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin "Bir millət, iki dövlət" kəlamını rəhbər tutaraq, onun gerçəkləşməsi yönündə ardıcıl, məhsuldar, qətiyyətlili işlər görür. Türk dünyasının ən parlaq simaları olan Rəcəb Tayyib Ərdoğan və İlham Əliyev dostluğu digərliyi üçün bir nümunədir. Bu dostluq, bu iş birliyi, bu vəhdət günü-gündən daha da inkişaf edərək möhkəmlənir.

Bütün Beynəlxalq Forumlarda, BMT Baş Assambleyasında Türkiyə Cümhuriyyəti Azərbaycanı yəmindir, onu dəm dəstəkləyir. Belə bir doğma, isti münasibət sözsüz ki, Azərbaycanın mövqeyini daha da möhkəmləndirir. Xüsusilə, Türkiyə dövlət başçısının Azərbaycan ərazi bütövlüyünü, sərhəd toxunulmazlığını açıq şəkildə müdafiə etməsi, Dağlıq Qarabağ münasibətinin Azərbaycan ərazi bütövlüyü çərçivəsində ədalətli həlli yolu istiqamətində apardığı cəbahlar misilsizdir, öz müsbət effektini göstərməkdədir.

Bu il iyun ayının 12-də Azərbaycanın Tovuz bölgəsində Ermənistanla sərhədə ermənilərin törətdiyi təxribat nəticəsində döyüşlər baş vermiş, zərbi və əşgərlərimizin şahid olması, gərginliyi daha da artıranı fonunda Türkiyənin siyasi iltisasının bu hədisəyə çevik rəspəsi, kəskin bəyanatları, ədalətə dəstək verməsi çox əhəmiyyətlidir. Xüsusilə, Ərdoğanın: "Biz, Azərbaycanı yəmindəyik. Qardaş Azərbaycana dəstəyimizi verəcəyik. Azərbaycanlıların Qafqaz mübarizəsində olduğu kimi bu gün də yəmindəyik və yəmində olacağıq", "Dost və qardaş Azərbaycana qarşı Ermənistan tərəfindən yapılan hücumları şiddətlə qınayırıq". "Şübhəsiz ki, bu hücum Ermənistanın cəpni aşan bir hadisədir"- fikirləri dediklərimə bariz nümunədir. Bunun ardınca, Türkiyə-Azərbaycanı birgə geniş hərbi təlimlərinin keçirilməsi, illərdi, Türkiyənin Azərbaycana

hərbi dəstək məqsədilə zabit kadrlarını hazırlaması, müasir silahlarla təmin etməsi, hadisələrdən dərhal sonra dövlət başçısının, şəxsən, Azərbaycanın Xarici və Müdafiə nazirlərini qəbul etməsi əslində dünyaya Türkiyənin Azərbaycanı yəmində olduğunu nümayiş etdirən bir mesaj olduğunun göstəricisi kimi dəyərləndirilir.

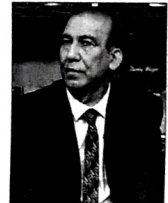
Bununla belə, cənab Ərdoğanın rəhbərliyi dövründə Azərbaycanla iqtisadi, mədəni, elmi və s. əlaqələrə də böyük önəm verilməsi, Azərbaycanın tarixi layihələri olan "Bakı-Tblisi-Ceyhan" neft kəmərinin, "Bakı-Tblisi-Ərzurum" qaz kəmərinin işə düşməsinə, "Bakı-Tblisi-Qars" dəmir yolu xəttinin həyata vəsiqə alınmasına Ərdoğanın da xidmətləri əvəzsizdir.

Türkiyə-Azərbaycan qardaşlıq münasibətləri möhkəmdir, qırmazdır və sarsılmazdır. Çünki, bu iki - Azərbaycan və Türkiyə Cümhuriyyətlərinə İlham Əliyev və Rəcəb Tayyib Ərdoğan kimi təcrübəli və nüfuzlu siyasətçilər, əsl liderlər rəhbərlik edir. Ərdoğan Azərbaycanı yəmində olduğu kimi, İlham Əliyev də Türkiyəni yəmindir. Türkiyə nümayəndələrinin iştirak etmədiyi Beynəlxalq mötəbər iclasların birində Türkiyə əleyhinə çıxışdan dərhal sonra İlham Əliyevin təkrar söz alaraq: "Bu məclisdə Türkiyə nümayəndələri olmasa da onların əvəzinə mən vərədayam. Qarşınızda mən vərəm." deməsi əslində bu qardaşlığın semimi, sədaqətli qırmaz tellərlə bağlı bir münasibətin olduğundan xəbər verir.

Türkiyə Respublikasının Yaxın Şərq bölgəsində Liyviya, İraq, Suriyada hərbi əməliyyatlar keçirərək terrorçulara meydan oxuması, orada normal həyatı düzənlə nail olmaq üçün cəbahlar, dünya münasibətlərinin, məzmunlarının hüquqlarını müdafiə etməsi, Araq dənizində neft-qaz keşfiyyat işlərinin aparılması, ordunun müasir silahlarla təmin edilməsi, bir sözlə güdrətli, nəhəng dövlətə çevrilməsi onu istəməyənənlərin yuxusuna sanki haram qatdı. Bundan sonra bədxahları Türkiyəyə qarşı təxribatlara başlayırlar. Ermənistanın savayı, Yunanistanın və Fransanın açıq hədə gəlməsi fonunda Türkiyənin Azərbaycandan, qardaş ölkədən dəstək alməsi xüsusilə əhəmiyyətlili oldu. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev

vin 2020-ci il sentyabrın 2-də Yunanistanın Azərbaycana yeni təyin olunan fəvqəladə və səlahiyyətli səfəri N.İkoloas Piperiqosun etimadnaməsini qəbul edərkən, bu yaxınlarda Şərqi Araq dənizi rejonunda Türkiyə ilə Yunanistan arasında baş verən gərginliyə diqqət Türkiyəni, bununla da Türkiyəyə açıq dəstək verməsi böyük tarixi əhəmiyyətə malikdir. Xüsusilə, cənab Prezidentin: "... mən istəyirəm ki, Siz bizim mövqeyimizi biləsiniz. Bu mövqə mənim göstərişimlə artıq Azərbaycan hökuməti tərəfindən rəsmi açıqlanmışdır. Sizə bir daha dəyəsə bilərik ki, Türkiyə bizim üçün təkca dost yox, qardaş ölkədir və türklər bizim qardaşlarımızdır. Bəli, beləki, bu bütün məsələlərdə onların yanında olacağıq"- fikirləri təkca Türkiyənin deyil, eiaəca də dünya mətbuatında, saytlarında yer aldı, mənsətə çıxarıldı. Türkiyənin Xarici İşlər Naziri Mövlud Çavuşoğlu isə özünün Twitter şəhəsinə: "Çox təşəkkürlər, cənab Prezident. Cənab Azərbaycan dəstəyindən heç şübhə etmədik. Türkiyə də tərəddüdsüz hər zaman Azərbaycanın yanında olacaq. Tək millət, iki dövlət" - deyə münasibət bildirdi. Əslində, İlham Əliyev bu fikirləri tək Yunanıstan deyil, bütövlükdə, dünya dövlətlərinə ünvanlandırdığı bir mesaj, qətiyyətlili deyilmi idi. Bu münasibətin özü qardaşlığın bariz nümunəsi deyilmirmi?

Böyük qardaşlığın gücü, qırmaz vəhdəti sayəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin düzgün, düşünülmüş, balanslaşdırılmış siyasəti və qətiyyəti nəticəsində Azərbaycanın işğaldə olan torpaqları düşmən tapdağından mütləq azad olunaçaq, Azərbaycanın öz rəngli, ay-ulduzlu bayrağı bütün ərazilərimizdə də imin dalğalanacaqdır. O gün isə lap yəxındadır...

Ə Qafar Əsgərzadə, Əmxdər jurnalist, Pedaqoqika üzrə fəlsəfə doktora, dosent